

Kant: praktisk filosofi

- Teoretisk/praktisk fornuft:
 - Teoretisk fornuft:
 - Beskrive det fysiske universet
 - Naturlovene
 - Praktisk fornuft:
 - Vurdere våre egne handlinger
 - Moralloven
- Når det gjelder menneskelig handling kan både typer fornuft brukes

Kant: praktisk filosofi

- To synspunkter på våre egne handlinger:
 - Teoretisk: betrakte handlinger utelukkende som del av det fysiske univers
 - Forklaring ut ifra naturlovene
 - Kausale forklaringer
 - Praktisk: betrakte handlinger som *frie* – som handlinger til et *autonomt vesen*
 - Moralsk vurdering ut fra handlingsregler
 - *Vi kan ikke la være å betrakte oss selve som frie.*
- De to synspunktene er ikke i konflikt med hverandre (jf fri vilje og determinisme)
 - Naturlovenes kausalitet oppstår fra forstandskategoriene.

Kant: praktisk filosofi

- Hume prøvde å forklare moralsk vurdering ut fra *følelsene* (emotivisme)
- Kant: moral kan ikke baseres på følelser eller andre *faktiske forhold*.
 - Følelsene er subjektive og foranderlige
 - Moralen må være *universell*
 - (Obs: Kant var uenig med Aristoteles av lignende grunner; menneskenaturen.)

Kant: praktisk filosofi

- Dvs Kant var enig med Hume om at vi ikke kan slutte fra hvordan ting *er* til hvordan de *bør* være.
 - Men uenig med Humes empirisme og naturen til normative utsagn.
- Teoretisk fornuft dreier seg om det som *er*, praktisk fornuft om det som *bør* være.

Normativ etikk

- *Deskriptiv* etikk beskriver *oppfatninger* om rett og galt
- *Normativ* etikk gir en systematisk teori om hvilke handlinger (tilstander, osv) som er rette og gale
 - Hva er det som avgjør at en eller annen handling er moralsk rett?
- Tre typer teori i normativ etikk:
 - Dygdsetikk
 - Konsekvensetikk
 - Pliktetikk

Normativ etikk: Dygdsetikk

- Dygdsetikk (Platon, Aristoteles):
 - Hovedfokus på *det gode liv* snarere enn på enkelthandlinger
 - Det gode liv forklares ut fra *dygdene* – moralske karaktertrekk

Normativ etikk:

Konsekvensetikk

- Konsekvensetikk (*konsekvensialisme*):
 - Det som avgjør om en handling er moralsk riktig eller ikke er *konsekvensene* til handlingen.
 - Utilitarisme (Mill, Bentham): en handling er moralsk god om den fører til mest mulig lyst/lykke/velferd.
- Både konsekvensetikk og dygdsetikk er *teleologiske*:
 - En handling er moralsk riktig hvis den fremmer visse *ikke-moralske* verdier (konsekvenser, selvrealisering)

Normativ etikk: Pliktetikk

- Pliktetikk, eller *deontologisk* etikk (Kant):
 - Moralsk god handling forklares ut fra *universelle moralske regler* – plikter og rettigheter.
 - Vi handler moralsk riktig når vi handler ut i fra en plikt i henhold til moralloven.
- Pliktetikk er *ikke-teleologisk*:
 - Det moralsk gode begrunnes uavhengig av gode konsekvenser.
 - I moralsk vurdering skal visse hensyn (plikter og rettigheter) gå foran handlingens konsekvenser.

Kants *sinnelagsetikk*

- Det avgjørende er at vi handler ut fra det vi opplever som vår plikt.
- «Sinnelaget», dvs *motivasjonen* eller *viljen* bak handlingen er avgjørende:
 - Hvis jeg redder livet til en annen *fordi jeg tjener penger på det*, har jeg ikke handlet moralsk godt ifølge Kant, selv om handlingen har gode konsekvenser både for meg og for den som blir reddet.
 - Jeg har handlet ut fra selvinteresse, ikke plikt.

Moralloven

- Moralloven må bestemmes uavhengig av vår identitet (hvem og hvor vi er, osv), og uavhengig av faktiske forhold i verden (ressurser, osv).
- Hvordan vet vi hva moralloven krever i et enkelttilfelle?
- Kants prosedyre: *universalisering*:
 - 1) Handlingen må ikke betraktes isolert, men som et tilfelle av en *regel*
 - 2) Regelen må kunne gjelde helt *universelt*

Det kategoriske imperativ

- «Handle bare etter en regel som er slik at du kan ville at den blir en allmenn lov.»

= Kants 1. formulering av *Det kategoriske imperativ*

- Imperativ = befaling
- Kategorisk = uten unntak
 - dvs ikke et *hypotetisk imperativ* (hvis man ønsker å oppnå mål M, så må man utføre handling H)

Det kategoriske imperativ

- «Handle bare etter en regel som er slik at du kan ville at den blir en allmenn lov.»
 - Eksempel: en viss handling hadde vært nyttig for meg, men samtidig ville jeg gi et løfte som jeg ikke vil bli i stand til å holde.
 - Universalisering:
 - Kan jeg ville at regelen – at jeg kan gi et falskt løfte – universaliseres?
 - Kant: nei – universaliseringen er *selvmotsigende*

Det kategoriske imperativ

- Poenget er *ikke* at universaliseringen – dvs om alle ga falske løfter – ville føre til ille konsekvenser
- Hele «løfteinstitusjonen» ville oppløses ved universalisering:
 - Når ingen lenger stoler på det man sier, vil handlingsregelen ødelegge seg selv når den blir gjort til en allmenn lov.
 - Man kan ikke *rasjonelt ville* at regelen universaliseres.

Det kategoriske imperativ

- Men er universaliserings-kriteriet tilstrekkelig?
 - Johansen & Vetlesen, s. 163:

«... også ikke-moralske maksimer, som at jeg bør spise torsk en dag i uken, lar seg universalisere.»

→ universaliseringskravet er bare et *nødvendig*, ikke et *tilstrekkelig* kriterium.
- Det kategoriske imperativ vs den gylne regel,

«gjør ikke mot andre hva du ikke vil at andre skal gjøre mot det».

 - Kant: Den gylne regel kan gi forskjellige resultater avhengig av hvem som bruker den, mens det kategoriske imperativ skal gi oss universelle handlingsregler

Det kategoriske imperativ

- Kant hadde flere formuleringer av det kategoriske imperativ, som han selv mente var ekvivalente
- Formulering 2: «Handle slik at du alltid bruker din egen person og enhver annen person samtidig som et formål i seg selv og ikke bare som et middel»
 - Eks: å avgi et falskt løfte – man bruker en annen person bare som et middel for personlig nytte
 - Å bruke andre som formål i seg selv er å respektere andres autonomi og fri vilje

Det kategoriske imperativ

- Den andre formuleringen er sentral i Kants politiske filosofi:
 - Kants *rettprinsipp*: «Ethvert menneske har rett til så mye frihet som er forenlig med andre menneskers frihet»
 - Tvang er moralsk berettiget hvis og bare hvis den brukes til å begrense friheten til en person som setter sin egen frihet over andres frihet.
→ Kants versjon av samfunnskontrakten (jf Hobbes og Locke)